

ÎNAPOI LA ARGUMENT

Gabriel Liiceanu este filozof, eseist și scriitor, personalitate civică și academică. *Jurnalul de la Păltiniș* este un bestseller al anilor '80, mijlocind întâlnirea cititorilor cu modelul cultural construit de Noica. *Apel către lichele, Tragicul, Cearta cu filozofia, Despre limită, Despre minciună, Despre ură, Despre seducție, Ușa interzisă, Declarație de iubire, Scrisori către fiul meu, Întâlnire cu un necunoscut, Nebunia de a gândi cu mintea ta, Isus al meu, Impudoare, Despre destin* (împreună cu Andrei Pleșu), *Ce gândește Dumnezeu?* sunt o parte dintre volumele publicate de-a lungul timpului la Humanitas.

Horia-Roman Patapievici, fizician de formație, s-a impus pe scena culturală românească prin eseurile și analizele sale riguroase, erudite, de anvergură intelectuală enciclopedică (*Cerul văzut prin lentilă, Zbor în bătaia săgeții, Politice, Omul recent, De ce nu avem o piață a ideilor, Două eseuri despre paradis și o încheiere*). Alături de luările sale de poziție, de publicistică, de implicarea în studierea dosarelor Securității, de emisiunile de televiziune pe care le-a realizat, cărțile sale l-au plasat în centrul polemilor culturale ale ultimilor ani, de pe poziția de critic lucid al modernității și postmodernității.

**GABRIEL LIICEANU
HORIA-ROMAN PATAPIEVICI**

ÎNAPOI LA ARGUMENT

**PATRU DIALOGURI DESPRE
SPLENDORILE PEA REPEDE UITATE**

 **HUMANITAS
BUCUREȘTI**

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru
Transcrierea textelor: Iuliana Constantinescu

Tipărit la Bookart Printing

© HUMANITAS, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Liiceanu, Gabriel

Înapoi la argument: patru dialoguri despre splendorile
prea repede uitate / Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici. –

București: Humanitas, 2023

ISBN 978-973-50-8182-9

I. Patapievici, Horia-Roman

821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

cuprins

Notă asupra ediției

7

Cuvânt înainte

9

Despre minciună, ură și seducție

15

„Vă mai amintiți de Petru Creția?”

60

Alexandru Dragomir. „O teză de doctorat la Dumnezeu“

97

Mircea Ivănescu. Polul nevăzut al poeziei românești

137

notă asupra ediției

Volumul conține patru dialoguri din emisiunea *Înapoi la argument*, pe care Horia-Roman Patapievici a făcut-o între anii 2002 (în primii trei ani titlul emisiunii era *Idei în libertate*) și 2012 la postul cultural al televiziunii publice (TVR Cultural), într-un format fix: gazda (moderatorul) pe de o parte și, de fiecare dată, un unic invitat, cel mai adesea cu prilejul apariției unui volum al acestuia sau al unui eveniment public deosebit (o conferință de prestigiu, o aniversare culturală etc.).

Cele patru emisiuni transcrise pentru acest volum și ordonate cronologic sunt următoarele:

Primul dialog, intitulat „Despre minciună, ură și seducție“ (2009), a pornit de la tripticul de eseuri publicate de Gabriel Liiceanu în anii 2007–2011 (*Despre ură*, Humanitas, 2007; *Despre minciună*, Humanitas, 2008; *Despre seducție*, Humanitas, 2011), reeditate ulterior într-un singur volum cu titlul *3 eseuri: Despre minciună, Despre ură, Despre seducție*, Humanitas, 2013.

Cel de-al doilea dialog, intitulat „Vă mai amintiți de Petru Creția?“, realizat tot în 2009, s-a purtat în jurul profesorului, filologului, eseistului, poetului, traducătorului și editorului lui Eminescu, Petru Creția. El a fost prilejuit de apariția volumului acestuia *Abile sau despre forma absolută a prieteniei. Ariel sau despre forma pură a libertății*, Humanitas, 2009. Ediția relua două eseuri publicate în volumul *Catedrala de lumini*, apărut tot la Humanitas, în 1997.

Al treilea dialog, intitulat „Alexandru Dragomir. «O teză de doctorat la Dumnezeu»“, realizat în 2010, a fost programat la scurtă vreme după apariția celui de-al cincilea volum al operelor filozofului Alexandru Dragomir. Editarea celor cinci volume, pornind de la manuscrise, a început în 2004, a fost coordonată de Gabriel Liiceanu și s-a încheiat în 2010. Anul viitor, patru din cele cinci volume vor apărea într-un singur volum.

Al patrulea dialog, intitulat „Mircea Ivănescu. Polul nevăzut al poeziei românești“, a avut loc în 2012, la câteva luni după moartea marelui poet și traducător și după apariția volumului *Măștile lui M.I.: Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*.

Cele patru dialoguri au fost transcrise după casetele emisiunilor, iar scriptul astfel obținut a fost revăzut și stilizat de cei doi autori.

Timp de zece ani (2002–2012), peste o sută de invitați ai lui Horia-Roman Patapievici s-au perindat prin fața camerelor televiziunii la emisiunea *Înapoi la argument*, într-un studio magnific: camera centrală a Muzeului de Artă Veche Apuseană „Ing. Dumitru Furnică-Minovici“, celebra „vilă Minovici“, gândită de la bun început ca muzeu cu piese achiziționate de la mari anticariate occidentale și de la licitații de artă. Vila, ridicată de fondator (director comercial al Creditului Minier) în anii 1941–1942 și proiectată de arhitectul Enzo Canella în stil „gotic terțiar“ sau „perpendicular englezesc“ (stilul Tudor), cu inserții ale stilului normand (*manoirs*-urile, *rezalitul*), cu o loggia venețiană, cu vitralii achiziționate de secol XIII–XIV, este clasată în Lista monumentelor istorice clasa A și face parte, juridic vorbind, din Tezaurul patrimoniului național. Accesul în muzeu se face din stradă, pe un *pontus levi* specific castelelor medievale, printr-un portal replicând intrarea

din Hornby Castle, Norfolk, Anglia. Vila-muzeu a fost ridicată de meșteri austrieci, nemți și italieni, cu materiale de construcție aduse din străinătate (cărămidă aparentă italienească, travertin italianesc, plăci de opalin din Egipt, scândură de stejar din Germania, feronerie germană etc.).

Numele pe care Horia-Roman Patapievici l-a dat emisiunii, *Înapoi la argument*, pune accentul pe varietatea ideilor născute din preocupările unor oameni de cultură care acum, după 1989, aveau ceva de spus în nume propriu. Cuvântul „înapoi“ presupunea desprinderea de gândirea distrusă vreme de cinci decenii în România postbelică, de *gândirea-vraiște*, mutilată de cenzură, de minciuna programată, de grobianism, de precauții și frică. Acum venise vremea recuperării unei gândiri libere și mature, capabile să reintegreze în expunerea ei argumentul și raționamentul bine întemeiate și care putea fi explicată într-un limbaj nesofisticat.

Pe scurt, fondatorul acestei emisiuni, încercând să intre de fiecare dată pe unda de gândire a invitatului său, a urmărit să pună în scenă *spectacolul dinamicii ideilor libere în România anilor 2000*; spectacolul unor minți creatoare, care puteau propune idei și construi o teorie, oferind astfel modele de gândire și de curaj intelectual pentru generațiile care ieșiseră de curând din noaptea istoriei. Și să dovedească, astfel, că resursele de libertate ale intelectualității autohtone nu secaseră în anii terorii și urii. Pentru organi-

zarea vreme de zece ani a acestui spectacol, nu de puține ori fascinant, a fost nevoie de o minte care să aibă deschiderea neverosimilă pentru a putea discuta de la egal la egal cu artiști, matematicieni, filozofi, oameni de știință, scriitori.

Când, în urmă cu câteva luni, TVR Cultural a reluat pe YouTube mai multe emisiuni din *Înapoi la argument*, am avut prilejul să le văd, acum pentru prima oară, pe cele patru prezente în acest volum la peste zece ani după ce fuseseră transmise. Surpriza mea a fost extremă: am constatat că tehnica maieutică, de scormonitor și aducător la lumină a gândurilor din mintea mea, a lui Horia era atât de eficientă și subtilă, încât, prin întrebări inteligente și limpezi, dublate de o impecabilă cunoaștere a cărților sau evenimentelor pe care le discutăm, reușise să mă facă să exprim într-o formă nouă sau mai limpede ideile pe care-mi construise câteva cărți sau câteva dintre portretele pe care le făcusem câtorva oameni de prim-ordin, dispăruți dintre noi și amenințați, cu trecerea vremii, să se piardă în „oceanul uitării“. În plus, ieșirea în întâmpinare a lui Horia cu gândul lui la răspunsurile mele a dat dialogurilor noastre un sens ascensional, făcând din acestea ceea ce sunt în esența lor: căutarea căii către adevăr, întreprinsă de două minți care se întâlnesc în spațiul impersonal al logosului și, astfel, obținerea unui plus de cunoaștere.

Întâlnindu-mă cu emisiunile de la TVR Cultural la peste un deceniu după ce au fost realizate,

l-am rugat pe Horia să facem, preluând și șlefuiind în scris ceea ce am vorbit atunci, un volum de sine stătător pe care să-l semnăm împreună. A acceptat cu grație și, mi s-a părut, cu bucurie. Partitura mea, în acest volum, este de două-trei ori mai mare decât cea a lui Horia, dar rolul „șerpașului“, al ghidului care conduce spre înălțimi alpine, al celui care a știut totodată să asculte, să provoace să amplifice, să relanseze mereu dialogul și să-l facă pe invitatul său să uite de el și să trăiască dialogul ca pe o sărbătoare pură a minții, i se datorează. Dacă s-a întâmplat să vorbesc mai mult decât el, dacă partiturile noastre sunt inegale în aceste dialoguri, „vina“ și meritul sunt ale lui, și nu ale mele. E meritul lui că a stârnit în mine entuziasmul vorbirii acoperitoare de gând și enorma poftă de a gândi ad-hoc.

De fiecare dată după emisiune, am simțit nevoia să-i mulțumesc pentru ce mă făcuse să spun sau pentru ceea ce mă făcuse să aflu că spusese în cărțile mele fără să știu. De fiecare dată am împins împreună, urcând mereu, greutatea unui gând sau a unei idei. Inițial, poate că gândul fusese al meu, dar el l-a înțelea atât de bine și a devenit atât de mult al lui, încât emisiunile acelea erau *ale noastre*, așa cum este și acum acest volum semnat împreună. Niciodată n-am dansat mai bine cu cineva „tangoul minților“ *într-o coregrafie semnată de celălalt*. Niciodată n-am avut senzația mai clară că am urnit idei în doi, aceasta

fiind prin excelență miza dialogului autentic. Într-un fel am repetat, dar în altă regie și altă scenografie, dialogurile făcute cu Andrei Pleșu tot într-o emisiune TV (*Dialoguri de duminică*) și apoi, tot ca acum, publicate într-un volum, în urmă cu șapte ani, în 2016.

Și-mi fac iluzia că cititorii acestui volum vor afla, așa cum am aflat și noi doi stând de vorbă împreună, lucruri esențiale despre viața lor, despre prietenie, despre iubire, despre respect și liberă slujire, despre minciună și ură, despre gândirea însăși, despre spiritele mari ale lumii, despre ființele alese ale culturii noastre neonorate îndeajuns, despre cei care ne-au făcut oameni sau despre evitarea in extremis a marilor naufragii culturale.

GABRIEL LIICEANU
15 octombrie 2023

despre minciună, ură și seducție

HORIA-ROMAN PATAPIEVICI Gabriel, anii 2006–2007
au văzut în librării trei cărți scoase de tine: *Despre minciună*, *Despre ură*, *Despre seducție*. E o succesiune destul de tare: despre minciună, ură, seducție. Ordinea este premeditată?

GABRIEL LIICEANU Nu, nu e premeditată, toate cărțile astea s-au născut dintr-o oportunitate, cum se spune acum. Le sunt recunoscător, pentru primele două cărți, celor care m-au provocat să țin conferințe pe teme alese de mine. Atunci când mi-au cerut să vorbesc în fața studenților sau a unui public mai larg, mi-au dat prilejul să înțeleg și să exprim lucruri care îmi stăteau la inimă. Iar în ordine, și poate nu întâmplător, la inimă mi-au stat, prin actualitatea lor publică, aceste lucruri: minciuna, ura... M-a obsedat de-a lungul ultimilor ani problema minciunii publice, a minciunii politice (nu a minciunii private, care ține de alt capitol, al psihologiei și eticii). Minciuna despre

care vorbesc eu e minciuna care face istoria și care e principalul instrument al politicii.

La fel, eseul despre ură s-a născut tot așa, ca o provocare legată de o invitație de a vorbi în fața unui public de la Târgu Mureș, în 2007, când societatea română era pur și simplu scuturată de frisoane de ură, după ce președintele Traian Băsescu condamnase în Parlament comunismul ca „regim ilegal și criminal“. Pe de altă parte, în viața mea din ultimii ani, am simțit tot mai mult că faptele unora dintre noi sunt validate prin cantitatea de ură pe care o stârnesc. Așadar, nu admirația este măsura reușitei în România de azi, ci invidia, adversitatea, demolarea faptei bune, șuvoiul de calomnii și ura care se naște la adresa făptuitorului.

Există, desigur, dincolo de zbierătorii de profesie, și publicul, „marele tăcut“, mult mai numeros decât primii, cel care ne citește cărțile și care judecă ceea ce facem fără să se lase manipulat de purtătorii de cuvânt oficiali.

H.-R.P. Vrei să spui că ura este un ingredient necesar pentru evaluarea reușitei? Inclusiv în evaluarea cărților?

G.L. La noi lucrurile sunt complicate. Nu poți ști întotdeauna dacă autorul e urât din cauza cărții sau cartea e urâtă din cauză că e detestat autorul. În principiu, ar trebui ca o carte, independent de persoana autorului, să stârnească admirație sau